

Journal iranian political sociology
Vol. 5, No.10, dey 2022

<https://doi.org/10.30510/psi.2022.303225.2650>

Objective: The purpose of this study is to explain the philosophical principles and foundations of e-citizen education. This research has been done using a qualitative approach and inductive method and the researcher has sought to understand and extract the intrinsic meanings in e-citizen education. The field of research of the present research includes all books, articles, documents and published researches available internally and externally on the philosophical foundations of e-citizenship education. For data analysis, thematic coding method including 3 types of open coding, axial coding, selective coding has been used and all the resulting codes revolve around 4 main axes (epistemological, ontological, ontological and anthropological foundations of e-citizen education). **Findings:** The findings of the research resulting from qualitative analysis showed that: The most important philosophical principles and foundations of e-citizenship education in the field of epistemology, ontological ontology and anthropology are: in the field of epistemology (ability to use electronic tools including computers and the Internet , Working with online forms, online shopping, banking and other daily affairs related to e-citizenship in the digital world in the field of ontology (gaining individual and social identity and peaceful life in the global community of e-citizen index) in the field of cognition (respect for Values, customs, traditions and beliefs of other citizens and peaceful coexistence, explaining the moral duties of e-citizenship in cyberspace (and in the field of anthropology (designing citizenship education programs according to human characteristics).

تبیین اصول ومبانی فلسفی تربیت شهروند الکترونیک

یوسف رازقی پور^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۱

سید احمد هاشمی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۵

مختار رنجبر^۳

عباس قلناش^۴

چکیده

هدف: هدف از این پژوهش تبیین اصول ومبانی فلسفی تربیت شهروند الکترونیک می باشد. این پژوهش با استفاده از رویکرد کیفی و با روش استقرایی انجام شده ومحقق به دنبال درک واستخراج معانی ذاتی موجود در تربیت شهروند الکترونیک بوده است. حوزه پژوهش تحقیق حاضر مشتمل بر کلیه کتب، مقالات، اسناد و پژوهش های منتشره در دسترس داخلی وخارجی پیرامون مبانی فلسفی تربیت شهروند الکترونیک است. برای تحلیل داده ها از شیوه کدگذاری موضوعی شامل ۳ نوع کدگذاری باز، کدگذاری محوری، کدگذاری انتخابی استفاده شده است و تمام کدهای حاصله حول ۴ محور اصلی (مبانی معرفت شناختی، هستی شناختی ارزش شناختی و انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک می باشد).

یافته ها: یافته های تحقیق حاصل از تحلیل کیفی نشان داد که: مهمترین اصول ومبانی فلسفی تربیت شهروند الکترونیک در حوزه معرفت شناختی، هستی شناختی ارزش شناختی و انسان شناختی عبارتند از: در حوزه معرفت شناختی (توانایی استفاده از ابزارهای الکترونیکی از جمله رایانه و اینترنت، کار با فرم های آنلاین، خرید اینترنتی، انجام امور بانکی وسایر امور روزانه مربوط به شهروندی الکترونیکی در دنیای دیجیتال در حوزه هستی شناختی (کسب هویت فردی و اجتماعی وزندگی مسالمت آمیز در جامعه جهانی شاخص شهروند الکترونیک) در حوزه ارزش شناختی (احترام به ارزش ها آداب سنت ها وعقاید سایر شهروندان وهمزیستی مسالمت آمیز، تبیین وظایف اخلاقی شهروندی الکترونیک در فضای مجازی) و در حوزه انسان شناختی (طراحی برنامه های تربیت شهروندی با توجه به ویژگی های انسان می باشد). کلید واژگان: آموزش، تربیت، شهروندی الکترونیک، تعلیم و تربیت.

دانشجوی دکتری رشته فلسفه تعلیم وتربیت، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران.^۱

دانشیار گروه علوم تربیتی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران.^۲

استادیار گروه مدیریت، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران.^۳

دانشیار گروه علوم تربیتی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران.^۴

مقدمه:

فرایند تعلیم و تربیت به واسطه فراهم نمودن موجبات رشد فردی و رفاه جمعی، درزندگی انسان دارای نقش مهمی است. به طور کلی پرورش استعدادهای فردی، تحکیم پایه های زندگی جمعی، گسترش آرمان های دموکراتیک و ایجاد تفاهم میان افراد انسانی در سایه تعلیم و تربیت صورت می گیرد. (شریعتمداری، ۱۳۹۳) گرچه شکل گیری و رشد شخصیت افراد یک جامعه الزاما وابسته به تعلیم و تربیت رسمی نیست لیکن باید گفت که بخش اعظمی از رشد فردی و اجتماعی افراد توسط نهاد رسمی آموزش و پرورش صورت می گیرد (وزیری و جهانی، ۱۳۸۶)

تعلیم و تربیت، عبارت است از فراهم آوردن زمینه ها و عوامل به فعلیت رساندن یا شکوفا ساختن شخص در جهت رشد و تکامل اختیاری او به سوی هدف های مطلوب و براساس برنامه ای سنجیده شده (سجادی، ۱۳۸۰). از طرف دیگر اهمیت توجه به نظام تعلیم و تربیت و بررسی آن از منظر اندیشمندان مختلف از آن جهت است که این نظام موظف است با تدوین اهداف و اصول راهنمای عمل، مربیان را در تربیت اخلاقی یاری کند زیرا پویایی هر نظام تربیتی در این است که اصول و کارکردهای خودش را از حالت ایستا خارج نماید و ارتقای سطح عملکرد نظام تربیتی هر جامعه ای می تواند برای بهبود و وضعیت جامعه و انتقال تجارب مفید سودمند باشد. تلاش روز افزون بشر در دوران های مختلف و کار بست شیوه های تعلیم و تربیت با هدف دستیابی به نسخه عالی از نمونه انسان متعالی و یا همان رشد بوده است (ژوووانگ، ۲۰۲۱) انسان در اجتماع نقش های متفاوتی را برعهده دارد که یکی از آنها نقش شهروندی است. از آنجا که هر نگرشی بر شالوده دانش و آگاهی نظام یافته ای استوار است، شهروندی و تعلیم و تربیت شهروندی نیز از این قاعده جدا نیست و بر مبنای رویکردهای مختلفی مورد بررسی قرار گرفته است؛ که در این میان، آشنایی بامبانی فلسفی تربیت شهروندی و رویکردهای آنها بسیار حائز اهمیت است.

نگاهی به جهان معاصر و تعاملات اجتماعی پیچیده بین انسان ها، ضرورت پرداختن به مقوله تربیت شهروندی را بیش از پیش آشکار ساخته است. سامرز، بحث ضرورت نیاز به تعلیم و تربیت شهروندی را مدنظر قرار داده و استدلال می کند: «به منظور ایجاد و حفظ جوامع دموکراتیک سالم، شهرها به افرادی نیاز دارند که دارای تمایلات شهروندی بوده و قادر باشند با درک اختلافات ارزشی، اعتقادی، و فرهنگی در تصمیم گیری های جامعه به قصد اصلاح امور مشارکت کنند» (سامرز، ۲۰۰۵: ۲۵۰). بنابراین، بدون برنامه ریزی صحیح برای تربیت شهروندی و با غفلت از رابطه متقابل آن با انسان و انسانیت، به ویژه در تعلیم و تربیت دنیای جدید و عصر مدرنیته، نتیجه ای جز هرج و مرج نظام اجتماعی را نمی توان انتظار داشت. و با توجه به توسعه فناوری و تکنولوژی ضرورت پرداختن و تربیت شهروند آشنا با مفاهیم فناوری و شهروند الکترونیک با توجه به مبانی معرفت شناختی، هستی شناختی، ارزش شناختی و انسان شناختی بیش از پیش احساس می شود و مورد انتظار است. زمانی آموزش و پرورش در رسیدن به اهداف و آرمان هایش موفق خواهد بود که بتواند شهروندانی آگاه، مسئول و خلاق پرورش دهد و این امر میسر نیست، مگر از طریق آموزش بهینه شهروندی و نیز ارتقاء فرهنگ شهروندی (محمد جانی و همکاران، ۱۳۹۲). لذا، بروز تحولات چشمگیر در وضعیت جوامع در سطح جهانی، ایجاب می کند که به مسئله ی تربیت شهروندان به خصوص دانش آموزان به عنوان شهروندان الکترونیک و آینده سازان جامعه نگاهی دوباره بیندازیم. لذا نظر به اهمیت بررسی مقوله رویکردها و دیدگاههای

فلسفی تربیت شهروند الکترونیک، محقق در پژوهش پیش رو در پی آن است تا با بررسی مبانی معرفت شناختی، هستی شناختی ارزش شناختی و انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک به تبیین رویکردی علمی و مستند برسد تا مورد استفاده متولیان تربیت شهروند الکترونیک قرار گیرد.

مفهوم شناسی شهروند الکترونیک

شهروند الکترونیک، فردی است که توانایی استفاده از فناوری اطلاعات را در انجام امور روزمره خود داشته باشد و بتواند خدمات مورد نیاز خود را با استفاده از سیستم های الکترونیکی از ادارات و مؤسسات ذیربط دریافت نماید. بدین ترتیب تفریحات، آموزش، ارتباطات و تراکنش های فرد به طریق الکترونیکی انجام می شود. شهروندان در طول زندگی خود، نقش های متفاوتی ایفا می نمایند که در هر کدام از این نقش ها وظایفی بر عهده آن هاست. شهروند الکترونیک، کسی است که توانایی انجام وظایف روزمره ای که ایفای نقش های متفاوت در طول زندگی برای وی بوجود می آورد را با کمک ابزارهای الکترونیکی داشته باشد. (معصومی، ۱۳۹۵) شهر منظر اصلی جامعه جدید است و شهر نشینی شیوه جدید زندگی بسیاری از مردم دنیا است. البته شهر به نسبت تاریخ طولانی میلیون سالی حیات بشر بر کره زمین پدیده جدیدی است و حدود ۵ تا ۷ هزار سال بیشتر از تاریخ حیات شهر نمی گذرد (سروستانی، ۱۳۹۱). در چند سال اخیر در کنار آموزش و تربیت مفاهیم شهروندی، مفهوم جدیدی تحت عنوان شهروند الکترونیک مطرح گردیده است که با توجه به پیشرفت های فناوری و توسعه فضای های مجازی در جامعه ضرورت تبیین مبانی فلسفی تربیت شهروند الکترونیک بیش از پیش احساس می شود و طبق انتظاراتی که در تربیت شهروند عادی مد نظر بود و نقش دستگاه تعلیم و تربیت در تربیت شهروند الکترونیک نیز از جایگاه ویژه و ممتازی برخوردار می باشد. آموزش شهروندی و شناخت ابعاد اصولی شهروند مداری، امروز نقش مهمی در تقویت روح جمعی و وجدان جمعی جامعه میتواند داشته باشد، ویژگیهای شهروندی و شهروند مداری بخش جدایی ناپذیر از الگوهای زندگی جمعی است که باید حکومتها و دولتها در قالب نهادهای اجتماعی و سازمانهای ذیربط موظف به بسط تعلیم و تربیت رسمی و غیر رسمی آن می باشند؛ این ویژگیها از همان دوران کودکی و سنین آغازین تعلیم و تربیت داده می شود (لطف آبادی، ۱۳۹۳)

رویکردهای فلسفی تربیت شهروند الکترونیک

هر جهان بینی و ایدئولوژی از جمله اسلام بر پایه مبانی، ابعاد فلسفی و نگرشی خاص خود می باشد که پیروان آن در راستای قوانین این مکاتب عمل می کنند. برای فهم ابعاد تربیت شهروندی از دیدگاه اسلام، نیازمند شناختی از شاکله های بنیادین آن هستیم؛ این مبانی فلسفی، هستی شناختی، معرفت شناختی و ارزش شناختی و انسان شناختی می باشد. به بیان دیگر در صورت فهم و درک درست این مبانی، مفهوم تربیت شهروندی و ابعاد آن نیز، دقیق تر تحلیل و بررسی می شود (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶). اصولاً مکاتب مختلف برای توصیف و تبیین جهان و پدیده های هستی تحلیل و تفسیری از پدیده ها و جهان هستی دارند. اسلام مکتبی است که یگانه پرستی را به عنوان عالی ترین و دورترین هدف ها مد نظر دارد. یعنی پرستش و توجه و تمرکز روی یک هدف والای توحیدی که پرستش خداوند است. اسلام به شهروند می آموزد که «کمال ایمان در توحید و یگانه دانستن او و تکامل توحید، در اخلاص به ساحت قدس ربوبی است و اخلاص هم فقط به احدیت ذات حق و در پرتو نفی صفات زاید صورت می گیرد. در جهان بینی اسلامی همه پدیده ها در حال حرکت و تکامل هستند. تعلیم و تربیت در حوزه هستی شناسی باید بر شناخت عالم طبیعت و کشف قوانین حاکم بر آن مبتنی باشد. بدین صورت همه پدیده ها دارای قوه و استعدادهایی هستند که در مسیر حرکت برای تکامل این قوه، استعدادها را به فعلیت می رساند. در این زمینه هم انسان دارای ویژگی تکاملی است، که

از ویژگی وجودی و ماهیت او سرچشمه می گیرد. بنابراین انسان صاحب بعد معنوی است، هم بعد معنوی و هم بعد جسمانی یک هدف را دنبال می کنند و در پی تکامل هستند. اسلام برای شهروند پرورش یافته مکتب الهی خود، هستی را دارای هماهنگی و هدف از پیش مشخص، معرفی می کند و این امر نقطه مقابل فلسفه کانتی و دکارتی است که هستی را فاقد هدف از پیش تعیین شده می دانند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶).

روش اجرای پژوهش:

این پژوهش با استفاده از رویکرد کیفی و با روش استقرایی انجام شده و محقق به دنبال درک و استخراج معانی ذاتی موجود در تربیت شهروند الکترونیک بوده است. حوزه پژوهش تحقیق حاضر مشتمل بر کلیه کتب، مقالات، اسناد و پژوهش های منتشره در دسترس داخلی و خارجی پیرامون مبانی فلسفی تربیت شهروند الکترونیک است. برای تحلیل داده ها از شیوه کدگذاری موضوعی شامل ۳ نوع کدگذاری باز، کدگذاری محوری، کدگذاری انتخابی استفاده شده است و تمام کدهای حاصله حول ۴ محور اصلی (تبیین مبانی معرفت شناختی، هستی شناختی ارزش شناختی و انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک می باشد) مراحل اجرای پژوهش

برای استفاده از روش تحلیل کیفی استقرایی مبتنی بر نظریه مایرینگ، در این پژوهش ابتدا سوالاتی اساسی به شرح زیر مطرح می شود:

- ۱- مبانی معرفت شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟
- ۲- مبانی هستی شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟
- ۳- مبانی ارزش شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟
- ۴- مبانی انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟

سپس با بهره گیری از مبانی نظری موجود جنبه های تحلیل و مقوله ها مشخص شده و نهایتاً با کدگذاری مقوله ها، محقق در مسیر پاسخگویی به سوالات در خصوص موضوع تحقیق است، قدم بر می دارد. فرآیند تحلیل مقالات و پژوهش های بر طبق نقشه مفهومی زیر مبتنی بر فرآیند تحلیل محتوای کیفی مایرینگ انجام خواهد گرفت:

حوزه پژوهش

حوزه پژوهش تحقیق حاضر مشتمل بر کلیه مقالات و پژوهش های منتشره در دسترس داخلی و خارجی در خصوص معرفت شناسی، هستی شناختی، ارزش شناختی و انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک در شبکه جهانی وب (خاصاً پایگاه های معتبر ارایه مقالات شامل امرالد اینسایت،^۳ ساینس دایرکت^۴ و انتشارات آنلاین وایلی و در سطح داخلی هم استفاده از مقالات مرتبط با مجلات منتشره در پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی به نشانی sid.ir و بانک اطلاعات نشریات کشور به نشانی magiran.com) که در بازه زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۰ (بازه زمانی ۳۰ ساله) منتشر شده اند. برای دسترسی به مقالات مزبور، محقق در سایت های مطروحه فوق با کلید واژه هایی چون معرفت شناختی، ارزش شناختی و انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک (هم در فرم فارسی و هم در فرم لاتین) جستجو نموده است. ضمناً ملاک انتخاب مقالات بر طبق اشباع نظری داده ها می باشد به صورتی که در ادامه تحلیل، محقق به این نتیجه برسد که دیگر مقالات تکراری می باشند و موارد جدیدی را مطرح نمی نمایند.

ابزارهای گردآوری اطلاعات در این پژوهش روش کتابخانه ای شامل: فیش برداری از مقالات، کتب، گزارشات معتبر و متقن داخلی و خارجی مرتبط با موضوع پژوهش حاضر می باشد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در تجزیه و تحلیل داده های کیفی با توجه به ماهیت سؤال های تحقیق حاضر، به شیوه ی تفسیری صورت گرفت. از روش کیفی برای برداشت از نتایج تجزیه و تحلیل اسناد پژوهشی بهره گرفته شد. از روش کیفی تجزیه و تحلیل داده ها بر اساس تحلیل محتوا مدل ترتیبی مایرینگ و نظام مقوله بندی استقرایی استفاده شد. هدف اصلی، ارائه تعاریف صریح از موضوع، ارائه نمونه ها و تعیین دقیق شرایط کدگذاری یک عبارت متنی به وسیله یک مقوله در قالب دستورالعمل خواهد بود.

مرحله اول: در این مرحله جهت آشنایی با ادبیات و مبانی نظری پژوهش به مطالعه متون اقدام می شود

مرحله دوم: طبق اطلاعات گردآوری شده، به بیان مفاهیم، مؤلفه ها و مقولات اصلی پرداخته خواهد شد.

مرحله سوم: فرمول بندی مبانی نظری جهت دستیابی به یک مدل و دستورالعمل کلی پیش بینی اقدام می شود.

مرحله چهارم: با عنایت به مقوله های بدست آمده جدید به تنظیم مدل پیش بینی مبادرت می شود.

با عنایت به اینکه در تحقیق حاضر از روش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد استقرایی استفاده می شود. در تحقیق حاضر، برای تحلیل داده ها از شیوه کدگذاری موضوعی و سه نوع کدگذاری به شرح زیر استفاده می شود. در واقع کدگذاری عملیاتی است که طی آن داده ها ابتدا تجزیه و سپس مفهوم پردازی و در نهایت به روش های جدید دوباره به یکدیگر متصل می شوند که می تواند محقق را در راستای تشخیص مفاهیم اصلی پژوهش اکتشافی یاری رساند.

تحلیل سؤال های پژوهش

یافته های پژوهش در پاسخ به سؤال اول: مبانی معرفت شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟

محقق برای پاسخ به سؤال اول پژوهش با مطالعه متون و مقالات مرتبط در جدول (۴-۱) با استفاده از کدگذاری باز به طبقه بندی و کدگذاری مطالب پرداخت و در ادامه کد مفاهیم همداسته شدند و در نهایت تم ها استخراج گردیدند.

جدول ۴-۱ مفاهیم استخراج شده مربوط به تبیین مبانی معرفت شناختی تربیت شهروند الکترونیک

مفاهیم استخراج شده	جمالات مرتبط با موضوع پژوهش
۱- راه های شناخت معرفت (قلب و عقل)	راه های شناخت در چند مقوله خلاصه می شود که انسان با جهان هستی ارتباط برقرار می کند و در جهت رستگاری ابدی بکار می گیرد. ۱- از راه عقل ۲- از راه قلب (طباطبایی، ۱۳۷۸)
۲- عقل وجه تمایز انسان از سایر مخلوقات	در قرآن کریم (روم - ۸ و آل عمران - ۱۹۰) عقل به عنوان وجه تمیز از سایر مخلوقات حایز اهمیت است. عقل در قرآن دارای دو معنی است. ادراک و نیروی
۳- عقل در قرآن دارای دو معنی ادراک و نیروی درک	درک که ماحصل آن تمیز بین خیر و شر است. (طباطبایی، ۱۳۷۸)
۴- ماحصل استفاده از عقل تمیز بین خیر و شر	

<p>۵- معرفت و اشراف عقل بر بخش کوچکی از هستی</p>	<p>از نظر معرفت شناسی اسلامی عقل تنها بر بخش کوچکی از هستی مشرف و شناخت دارد، اما بر بخش بزرگتر جهان هستی نمی تواند شناخت حاصل کند (ملکیان، ۱۳۷۹).</p>
<p>۶- معرفت لازم برای پرورش عقل و شناخت صحیح خدا، جهان، انسان جهت تربیت شهروندی</p>	<p>تربیت شهروند از منظر معرفت شناسی یعنی: ایجاد زمینه های لازم برای پرورش عقلانی و کسب شناخت صحیح درباره خدا، جهان و انسان (حبیبیان، ۱۳۷۴)</p>
<p>۷- آمادگی قوای لازم برای بهره وری از منابع مختلف معرفت جهت تربیت شهروندی</p>	<p>تربیت شهروند از منظر معرفت شناسی یعنی: آمادگی قوای وجودی شهروند برای بهره وری از منابع مختلف کسب معرفت (ملکیان، ۱۳۷۹)</p>
<p>۸- وجود واقعیت معرفت جهان خارج از ذهن ۹- امکان کسب معرفت اشیاء و پدیده های جهان هستی به صورت حقیقی</p>	<p>معرفت شناسی تربیت شهروندی از دیدگاه اسلام: جهان خارج از ذهن واقعیت دارد. معرفت قطعی قابل و صول است و امکان شناخت اشیاء و پدیده های جهان هستی به صورت حقیقی وجود دارد. (طباطبایی، ۱۳۷۸)</p>
<p>۱۰- همیشگی و لایتغیر بودن حقیقت ۱۱- امکان تغییر در علم معرفت به حقیقت بر اساس نوع نگاه و رویکردهای افراد بشری</p>	<p>معرفت شناسی تربیت شهروندی از دیدگاه اسلام: حقیقت امری همیشگی و لایتغیر است ولی بر اساس نوع نگاه و رویکردهای افراد بشری امکان تغییر در علم معرفت وجود دارد. (نصر، ۱۳۸۷)</p>

در ادامه محقق کد مفاهیم استخراج شده مربوط به مبانی معرفت شناختی تربیت شهروند الکترونیک را همدسته نموده و با روش استقرایی به صورت کد مفاهیم جایگزین یا مولفه ها در جدول (۴-۲) قرار داده است.
جدول ۴-۲- همدسته کردن مفاهیم استخراج شده مربوط به تبیین مبانی معرفت شناختی تربیت شهروند الکترونیک

مفاهیم استخراج شده	مفاهیم استخراج شده
<p>راههای شناخت و کسب معرفت تربیت شهروندی قلب و عقل</p>	<p>۱- راه های شناخت معرفت (قلب و عقل) ۲- عقل وجه تمایز انسان از سایر مخلوقات ۳- عقل در قرآن دارای دو معنی ادراک و نیروی درک ۴- ماحصل استفاده از عقل تمیز بین خیر و شر ۵- معرفت و اشراف عقل بر بخش کوچکی از هستی ۶- معرفت لازم برای پرورش عقل و شناخت صحیح خدا، جهان، انسان جهت تربیت شهروندی ۷- آمادگی قوای لازم برای بهره وری از منابع مختلف معرفت جهت تربیت شهروندی ۸- وجود واقعیت معرفت جهان خارج از ذهن ۹- امکان کسب معرفت اشیاء و پدیده های جهان هستی به صورت حقیقی ۱۰- همیشگی و لایتغیر بودن حقیقت ۱۱- امکان تغییر در علم معرفت به حقیقت بر اساس نوع نگاه و رویکردهای افراد بشری</p>

یافته های پژوهش در پاسخ به سوال دوم: تبیین مبانی هستی شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟ محقق برای پاسخ به سوال دوم پژوهش با مطالعه متون و مقالات مرتبط در جدول (۳-۴) با استفاده از کدگذاری باز به طبقه بندی و کدگذاری مطالب پرداخت و در ادامه کد مفاهیم همدسته شدند و در نهایت تم ها استخراج گردیدند. جدول ۳-۴ مفاهیم استخراج شده مربوط به تبیین مبانی هستی شناختی تربیت شهروند الکترونیک

مفاهیم استخراج شده	جملات مرتبط با موضوع پژوهش
۱-شناخت عالم طبیعت و کشف قوانین حاکم بر آن ۲-تبدیل استعدادها به فعلیت همه پدیده های هستی	تعلیم و تربیت در حوزه هستی شناسی باید بر شناخت عالم طبیعت و کشف قوانین حاکم بر آن مبتنی باشد. بدین صورت همه پدیده ها دارای قوه و استعدادهایی هستند که در مسیر حرکت برای تکامل این قوه، استعدادها را به فعلیت می رساند. (حیدری و همکاران، ۱۳۹۲).
۳-شناخت خالق هستی زمینه تربیت شهروندی	زمینه تربیت شهروندی در شناخت خالق جهان می باشد که هر آنچه وجود دارد آفریده اوست. (شمشیری، ۱۳۸۵)
۴-رشد تکاملی هستی و تبعیت از نظم موجود	سیر اهداف در جهان در پرتو رشد تکاملی و به تبعیت از نظم موجود در جهان است. (شمشیری، ۱۳۸۵)
۵-جهان هستی نشانه وجود خالق ۶-خدا مبدا و مقصد هستی	جهان آفرینش آیت و نشانه خداوند است و خداوند هم مبدا و هم مقصد هستی است. (شمشیری، ۱۳۸۵)
۷-تکامل، سلسله مراتب جهان هستی ۸-کلیت و جامعیت جهان هستی و اجزای مشخص	همه پدیده های هستی در حال حرکت و تکامل هستند و تجلی صفات الهی هستند (تکامل - سلسله مراتب) هستی کلیتی جامع دارد و اجزای آن هم مشخص است. (شمشیری، ۱۳۸۵)
۱۰-رابطه خالق هستی و مخلوق براساس عشق و محبت	با توجه به فرهنگ قرآنی، رابطه خدا با جهان هستی و همچنین انسان با خدا و نیز جهان هستی، رابطه ای شکل گرفته براساس عشق و محبت است (شمشیری، ۱۳۸۵). خداوند در قرآن می فرماید: «یحبههم و یحبونه»؛ یعنی [خدا] آنان را دوست دارد و آنان او را دوست دارند» (مائده / ۵۴).

در ادامه محقق کد مفاهیم استخراج شده مربوط به تبیین مبانی فلسفی هستی شناختی تربیت شهروند الکترونیک را همدسته نموده و با روش استقرایی به صورت کد مفاهیم جایگزین یا مولفه ها در جدول (۴-۴) قرار داده است. جدول ۴-۴ همدسته کردن مفاهیم استخراج شده مربوط به تبیین مبانی هستی شناختی تربیت شهروند الکترونیک

مفاهیم استخراج شده	مفاهیم جایگزین شده
۱-شناخت عالم طبیعت و کشف قوانین حاکم بر آن ۲-تبدیل استعدادها به فعلیت همه پدیده های هستی ۳-شناخت خالق هستی زمینه تربیت شهروندی	شناخت هستی و خالق آن و ارتباط خالق و مخلوق

۴۳- رشد تکاملی هستی و تبعیت از نظم موجود

۵- جهان هستی نشانه وجود خالق

۶- خدا مبدا و مقصد هستی

۷- تکامل، سلسله مراتب جهان هستی

۸- کلیت و جامعیت جهان هستی و اجزای مشخص

۱۰- رابطه خالق هستی و مخلوق براساس عشق و محبت

یافته های پژوهش در پاسخ به سوال سوم: تبیین مبانی فلسفی ارزش شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟
محقق برای پاسخ به سوال سوم پژوهش با مطالعه متون و مقالات مرتبط در جدول (۴-۵) با استفاده از کدگذاری باز به طبقه بندی و کدگذاری مطالب پرداخت و در ادامه کد مفاهیم همداسته شدند و در نهایت تم ها استخراج گردیدند.

جدول ۴-۵- مفاهیم استخراج شده مربوط به تبیین مبانی ارزش شناختی تربیت شهروند الکترونیک

مفاهیم استخراج شده	جمولات مرتبط با موضوع پژوهش
۱- مطلوب بودن و اختیاری بودن ۲- از روی آگاهی و انگیزه صحیح انجام دادن	در فلسفه اخلاق، ارزش عبارت از مطلوبیتی انسانی است که از انجام افعال اختیاری انسان به راهنمایی عقل و به صورت آگاهانه و بر اساس نیت و انگیزه صحیح در راستای خیر است متعالی او حاصل شود. (میرزاحمدی، ۱۳۸۵)
۳- پرستش خدا و تقوا داشتن ارزش مطلق ۴- ملاک ارزش عمل تاثیرگذاری در کمال نفس	ارزش مطلق در اسلام خداپرستی و تقواست «ملاک ارزش کار تاثیر آن در کمال نفس انسان است. (احمدی، ۱۳۸۳)
۵- رابطه رسیدن به کمال و ارزش بالای عمل انسان	هر کاری که بیشترین تاثیر را در بالاترین کمال انسان داشته باشد عالی ترین تاثیر را خواهد داشت (احمدی، ۱۳۸۳)
۶- رابطه دوری از خدا و پستی و رذالت ارزش	هر کاری که بیشترین تاثیر را در دور شدن انسان از خدا داشته باشد، پست ترین ارزش ها بدترین ذلتها را خواهد داشت. (احمدی، ۱۳۸۳)
۷- مطلق و قائم به ذات بودن ارزش ها	ارزش ها مطلق و قائم به ذات هستند (ارزش مطلق در اسلام، خداپرستی و تقواست) (میرزاحمدی، ۱۳۸۵)
۸- عدم ارزش گذاری ارزش ها ۹- ارزش ها ثمره وحی و احادیث معصومین	ارزش ها تابع قرارداد و ارزش گذاری بدون واسطه نمی باشد. ارزش ها ثمره وحی و احادیث معصومین می باشد. (میرزاحمدی، ۱۳۸۵)
۱۰- فلسفه اصلی تربیت شهروندی	در یک چشم انداز ملی، فلسفه اصلی تربیت شهروندی، دستیابی به مقاصد ملی چون وفاداری به ملت، افزایش دانش و آگاهی افراد از تاریخ و ساختار مؤسسات سیاسی، ایجاد نگرش مثبت نسبت به قدرت و اقتدار سیاسی، تسلیم شدن در مقابل قانون و هنجارهای اجتماعی، اعتقاد به ارزشهای بنیادین جامعه نظیر تساوی و برابری، علاقه به

مشارکت سیاسی و مهارت در تجزیه و تحلیل ارتباطات سیاسی است. (مهرمحمدی، ۱۳۹۱)

در ادامه محقق کد مفاهیم استخراج شده مربوط به ارزش شناختی تربیت شهروند الکترونیک را همدسته نموده و با روش استقرایی به صورت کدمفاهیم جایگزین یا مولفه ها در جدول (۴-۶) قرار داده است.

جدول ۴-۶ - همدسته کردن مفاهیم استخراج شده مربوط به تبیین مبانی ارزش شناختی تربیت شهروند الکترونیک

مفاهیم استخراج شده	مفاهیم جایگزین شده
۱- مطلوب بودن و اختیاری بودن ۲- از روی آگاهی و انگیزه صحیح انجام دادن ۳- پرستش خدا و تقوا داشتن ارزش مطلق ۴- ملاک ارزش عمل تاثیرگذاری در کمال نفس ۵- رابطه رسیدن به کمال و ارزش بالای عمل انسان ۶- رابطه دوری از خدا و پستی و رذالت ارزش ۷- مطلق و قائم به ذات بودن ارزش ها ۸- عدم ارزش گذاری ارزش ها ۹- ارزش ها ثمره وحی و احادیث معصومین ۱۰- فلسفه اصلی تربیت شهروندی	تعیین ملاک ها و معیارهای ارزش گذاری تربیت اخلاقی شهروند الکترونیک

یافته های پژوهش در پاسخ به سوال چهارم : مبانی فلسفی انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟ در اینجا محقق برای پاسخ به سوال چهارم پژوهش با مطالعه متون و مقالات مرتبط در جدول (۴-۷) با استفاده از کدگذاری باز به طبقه بندی و کدگذاری مطالب پرداخت و در ادامه کد مفاهیم همدسته شدند و در نهایت تم ها استخراج گردیدند.

مفاهیم استخراج شده	جملات مرتبط با موضوع پژوهش
<p>۱- اجتماعی بودن انسان به عنوان یکی از مولفه های فطری</p> <p>۲- تاکید قرآن بر ضرورت و اهمیت زندگی اجتماعی انسان ها</p>	<p>اجتماعی بودن» یکی از مؤلفه های فطری در وجود انسان است که قرآن کریم به این حقیقت اشاره دارد: «یا ایها الناس إنا خلقناکم من ذکروا نثی وجعلناکم شعوبا و قبائل التعارفوا» یعنی «ای مردم! شما را از مرد وزنی آفریدیم و شما را ملت‌ها و قبیله ها قرار دادیم تا به این و سیله یکدیگر را باز شنا سید» (حجرات، ۱۳).</p>
<p>۳- تربیت اجتماعی شاخصه و نتیجه مهم تربیت شهروندی انسان</p>	<p>تربیت اجتماعی را از منظرهای مختلف می توان بررسی کرد که در این میان، تربیت شهروندی نقش برجسته ای را به خود اختصاص داده است (قلتاش، ۱۳۹۱: ۴۸).</p>
<p>۴- فلسفه تربیت شهروندی دستیابی به وفاداری به ملت و افزایش دانش شهروند</p>	<p>فلسفه اصلی تربیت شهروندی را دستیابی به مقاصد نظیر وفاداری به ملت و افزایش دانش و آگاهی افراد از تاریخ و ساختار مؤسسات سیاسی میداند (هاهسون، به نقل از فتحی و اجارگاه و واحد چوکده، ۱۳۸۸: ۱۲۱).</p>
<p>۵- تربیت شهروندی یادگیری مادام العمر برای شهروند</p> <p>۶- هدف تربیت شهروندی مشارکت فعالانه، مسئولانه، و مبتکرانه افراد در زندگی اجتماعی برای نیل به مقاصد اجتماعی</p>	<p>تربیت شهروندی را مفهومی چندبعدی و فرآیندی برگرفته از یادگیری مادام العمر با هدف ایجاد مشارکت فعالانه، مسئولانه، و مبتکرانه افراد در زندگی اجتماعی برای نیل به مقاصد اجتماعی می داند (آدیجار، به نقل از جیرین، ۲۰۰۳: ۷).</p>
<p>۷- مشارکت انسان به عنوان شهروند در تصمیم گیری های جامعه</p>	<p>«به منظور ایجاد و حفظ جوامع دموکراتیک سالم، شهرها به افرادی نیاز دارند که برای تمایلات شهروندی بوده و قادر باشند با درک اختلافات ارزشی، اعتقادی، و فرهنگی در تصمیم گیری های جامعه به قصد اصلاح امور مشورت کنند» (سامر، ۲۰۰۵: ۲۵۰).</p>
<p>۸- ماهیت دوگانه سیاسی اجتماعی انسان به عنوان شهروندی</p>	<p>شهروندی دارای ماهیت دوگانه اجتماعی و سیاسی است. ماهیت اجتماعی به این معنی اشاره دارد که شهروندان چگونه باید با یکدیگر تعامل کنند، در حالی که جنبه سیاسی آن به تعامل شهروندان با دولت اشاره دارد. گرچه هر دو جنبه برای یک شهروند جهت مشارکت در یک جامعه دموکراتیک اساسی هستند (لینز و شیودو، "، ۲۰۰۰)</p>
<p>۹- انسان جانوری است شهری و طبیعت اجتماعی دارد</p> <p>۱۰- جامعه زمینه تحول طبیعی شهروندی برای انسان</p> <p>۱۱- خردمندی از ویژگی های حقیقی شهروندی است</p> <p>۱۲- جامعه دموکراسی نیازمند شهروندانی آزاد و برابر و قانون محور</p>	<p>افلاطون و شاگردش ارسطو انسان را جانوری شهری می دانند و برآنند که انسان به طبیعت اجتماعی است و جامعه زمینه تحول طبیعی اوست، خردمندی از ویژگی های حقیقی چنین شهروندی است. برای درک جامعه ای با زمینه دموکراسی نیازمند شهروندانی آزاد و برابر است و قانون محور حکومت سیاسی است. (فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۰)</p>

در ادامه محقق کد مفاهیم استخراج شده مربوط به تبیین مبانی فلسفی انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک را همدسته نموده و با روش استقرایی به صورت کدمفاهیم جایگزین یا مولفه ها در جدول (۴-۸) قرار داده است.

جدول ۴-۸- همدسته کردن مفاهیم استخراج شده مربوط به تبیین مبانی فلسفی انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک

مفاهیم استخراج شده	مفاهیم جایگزین شده
۱- اجتماعی بودن انسان به عنوان یکی از مولفه های فطری ۲- تاکید قرآن بر ضرورت و اهمیت زندگی اجتماعی انسان ها ۳- تربیت اجتماعی شاخصه و نتیجه مهم تربیت شهروندی انسان ۴- فلسفه تربیت شهروندی دستیابی ۵- تربیت شهروندی یادگیری مادام العمر برای شهروند ۶- هدف تربیت شهروندی مشارکت فعالانه، مسئولانه، و مبتکرانه افراد در زندگی اجتماعی برای نیل به مقاصد اجتماعی ۷- مشارکت انسان به عنوان شهروند در تصمیم گیری های جامعه ۸- ماهیت دوگانه سیاسی اجتماعی انسان به عنوان شهروندی ۹- انسان جانوری است شهری و طبیعت اجتماعی دارد ۱۰- جامعه زمینه تحول طبیعی شهروندی برای انسان ۱۱- خردمندی از ویژگی های حقیقی شهروندی است ۱۲- جامعه دموکراسی نیازمند شهروندانی آزاد و برابر و قانون محور ۱۳- داشتن تمایلات شهروندی جهت مشارکت در تصمیم گیری های جامعه	نقش اجتماع و زندگی اجتماعی در تربیت شهروند الکترونیک

جمع بندی و پاسخ به سوالات تحقیق

این پژوهش با هدف تبیین مبانی و دیدگاههای فلسفی تربیت شهروند الکترونیک انجام شده است. روش تحقیق کیفی مبتنی بر اسقراء است. مشارکت کنندگان در پژوهش کلیه متون و اسناد تالیفی و منتشر شده (در قالب مقالات، کتاب، اسناد به ویژه اسناد بالادستی، مجلات، پایان نامه ها، و سایت های معتبر اینترنتی) در حوزه مبانی فلسفی تربیت شهروند الکترونیک می باشد. در این قسمت خلاصه ی کارهای انجام شده در تحقیق به منظور آگاهی ضمنی به موضوع آورده شد. سپس نتایج کار مورد بحث قرار گرفت و در نهایت به تفسیر یافته ها اقدام گردید.

نتایج یافته های کیفی براساس سؤال های پژوهش

سوال اول: مبانی معرفت شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟

بر مبنای یافته های به دست آمده در سؤال اول پژوهش، مبانی فلسفی معرفت شناختی تربیت شهروند الکترونیک عبارتند از: (توانایی استفاده از ابزارهای الکترونیکی از جمله رایانه و اینترنت، کار با فرم های آنلاین، خرید اینترنتی، انجام امور بانکی و سایر امور روزانه مربوط به شهروندی الکترونیکی در دنیای دیجیتال)

سوال دوم: مبانی هستی شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟

بر مبنای یافته های به دست آمده در سؤال دوم پژوهش، اهداف مبانی هستی شناختی تربیت شهروند الکترونیک عبارتند از:

کسب تجربه از پدیده های هستی و کاربرد آن در زندگی به عنوان شهروند، ضرورت توجه به آمادگی الکترونیکی شهروندان با توجه به توسعه جوامع اطلاعاتی و جهان هستی، کسب هویت فردی و اجتماعی و زندگی مسالمت آمیز در جامعه جهانی شاخص شهروند الکترونیک)

سوال سوم: مبانی ارزش شناختی تربیت شهروند الکترونیک چگونه می باشد؟

بر مبنای یافته های به دست آمده در سؤال سوم پژوهش، تبیین مبانی فلسفی ارزش شناختی تربیت شهروند الکترونیک عبارتند از:

(احترام به ارزش ها آداب سنت ها و عقاید سایر شهروندان و همزیستی مسالمت آمیز، تربیت شهروند الکترونیک عامل انتقال مهارت ها و تقویت ارزش های اخلاق شهروندی و بسط همبستگی اجتماعی، اهمیت پرداختن به آموزش اصول اخلاقی و رفتاری تربیت شهروند الکترونیک، تبیین وظایف اخلاقی شهروندی الکترونیک در فضای مجازی برای جلوگیری از بروز مشکلات در شهر الکترونیک)

سوال چهارم پژوهش: مبانی فلسفی انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک کدامند؟

بر مبنای یافته های به دست آمده در سؤال چهارم پژوهش، تبیین مبانی فلسفی انسان شناختی تربیت شهروند الکترونیک عبارتند از:

(طراحی برنامه های تربیت شهروندی با توجه به ویژگی های انسان، مهارت های ارتباطی و رسانه های اجتماعی عامل موثر در توسعه و تربیت شهروند الکترونیک، توجه به دیدگاه های تربیت شهروند و نقش دیدگاه ها در تبیین شیوه تربیت شهروند الکترونیک، انسان مهم ترین عنصر پدیده شهر الکترونیک و دولت الکترونیک از جمله شاخص های شهروند الکترونیک می باشد).

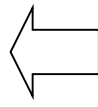
نمودار چارچوب مبانی و دیدگاه های فلسفی تربیت شهروند الکترونیک

مبانی معرفت
شناختی تربیت
شهروند
الکترونیک

توانایی استفاده از ابزارهای الکترونیکی از جمله رایانه و اینترنت، کار با فرم های آنلاین، خرید اینترنتی، انجام امور بانکی و سایر امور روزانه مربوط به شهروندی الکترونیکی در دنیای دیجیتال)

مبانی هستی
شناختی
تربیت
شهروند
الکترونیک

(کسب تجربه از پدیده های هستی و کاربرد آن در زندگی به عنوان شهروند، ضرورت توجه به آمادگی الکترونیکی شهروندان با توجه به توسعه جوامع اطلاعاتی و جهان هستی، کسب هویت فردی و اجتماعی و زندگی مسالمت آمیز در جامعه جهانی شاخص شهروند الکترونیک)

مبانی ارزش
شناختی تربیت
شهروند
الکترونیک

(احترام به ارزش ها آداب سنت ها و عقاید سایر شهروندان و همزیستی مسالمت آمیز، تربیت شهروند الکترونیک عامل انتقال مهارت ها و تقویت ارزش های اخلاق شهروندی و بسط همبستگی اجتماعی، اهمیت پرداختن به آموزش اصول اخلاقی و رفتاری تربیت شهروند الکترونیک، تبیین وظایف اخلاقی شهروندی الکترونیک در فضای مجازی برای جلوگیری از بروز مشکلات در شهر الکترونیک)

فلسفی تربیت شهروند الکترونیک

مبانی انسان
شناختی
تربیت
شهروند
الکترونیک

طراحی برنامه های تربیت شهروندی با توجه به ویژگی های انسان، مهارت های ارتباطی و رسانه های اجتماعی عامل موثر در توسعه و تربیت شهروند الکترونیک، توجه به دیدگاه های تربیت شهروند و نقش دیدگاه ها در تبیین شیوه تربیت شهروند الکترونیک، انسان مهم ترین عنصر پدیده شهر الکترونیک و دولت الکترونیک از جمله شاخص های شهروند الکترونیک می باشد).

بر اساس یافته های پژوهش حاضر در راستای مبانی رویکردها و دیدگاه های تربیت شهروند الکترونیک استفاده پیشنهادهایی را به شرح زیر می توان ارائه نمود:

تیین راه های کسب معرفت شهروندی از طریق ارتقاء خود شناسای و خود آگاهی در شهروندان بررسی موانع و عوامل بازدارنده تربیت شهروندی و ارائه راهکارهای مواجهه با آنها از طریق نظام تعلیم و تربیت آموزش تربیت شهروندی و آشنایی با حقوق و قوانین و مقررات شهروندی به دانش آموزان از طریق آموزش های رسمی در مدارس

کمک به شهروندان جهت شناخت هستی و ارتباط با خالق هستی از طریق طرح مباحث ساده و روان تربیتی در کتابهای درسی

آشنایی با اصول و قوانین هستی و احترام به قوانین موجود در آن از جمله احترام به طبیعت و رعایت حقوق سایر شهروندان در برخورداری از این موهبات

ضرورت تربیت شهروندانی اخلاق مدار و پایبند به ارزش ها، آداب و رسوم و سنت های جامعه

توجه به مفاهیم زیبا شناسی و تربیت هنری در تربیت شهروندی در کتابهای درسی

توجه به دیدگاه های تربیت شهروندی و ضرورت داشتن الگو و پیروی از الگو جهت تربیت شهروندی

منابع

- آقازاده، احمد (۱۳۸۵)؛ «اصول و قواعد حاکم بر فرایند تربیت شهروندی و بررسی سیر تحولات و ویژگی های اینگونه آموزش ها در کشور ژاپن»، فصلنامه نوآوری های آموزشی ش ۱۷.
- باقری، خسرو (۱۳۸۸)؛ نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، مدرسه، ج ۱، چ ۲۰- (۱۳۸۸)؛، مدرسه تهران:
- برخورداری مهین و دیگران، (۱۳۸۷)، تربیت شهروندی (با تاکید بر مولفه ها)، اصفهان، انتشارات جهاد دانشگاهی
- خوجملی، محمد (۱۳۸۸) چگونگی تربیت شهروندی در مدارس متوسطه از طریق برنامه های درسی پنهان
- شکاری، عباس؛ رحیمی، حمید و غربا، مبینا. (۱۳۹۳). آسیب شناسی تربیت اخلاقی از منظر برنامه درسی پنهان
- علیدوستی، ناصر (۱۳۸۸). پلیس و آموزش حقوق شهروندی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال دوازدهم، شماره دوم،
- فرمehنی فراهانی. م. (۲۰۱۰). آموزش شهروندی. تهران: مروری بر تأثیرات آموزش شهروندی، مرور تحقیقات آموزشی،
- فتحی واجارگاه، کورش و واحد چوکده، سکینه (۱۳۹۰). آموزش شهروندی در مدارس تهران: نشر آیین
- فکوهی، ناصر (۱۳۹۲). تقویت اخلاق شهروندی: راهی برای گذر به مردم سالاری مشارکتی، نشر دانش
- قلاتاش، عباس (۱۳۹۱). مبانی اجتماعی و سیاسی تعلیم و آموزش: بررسی نظریات آموزش و آموزش شهروندی. پژوهش نامه مبانی تعلیم و آموزش، شماره ۲، صص ۶۴-۴۷.
- قائدی، یحیی (۱۳۸۵). تربیت شهروند آینده، فصلنامه نوآوریهای آموزشی، شماره ۱۷، سال پنجم.
- قاسم پور خشکرودی. (۲۰۱۶). بررسی وضعیت و موانع توجه به مولفه های تربیت اسلامی در دانشگاه. فصلنامه فرهنگ دانشگاه اسلامی، جلد ۵، شماره ۲، صص ۲۷۳-۲۹۳
- کیشانی فراهانی، (۱۳۹۲) عناصر ضروری آموزش شهروندی اسلامی- ایرانی، مجله ملی فصلنامه، جلد ۱۴، شماره ۴، صص ۵۱-۷۴
- گل شنی، مهدی (۱۳۸۵)؛ از علم سکولار تا علم دینی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چ ۳. -
- نریمانی، محمد (۱۳۸۹)؛ بررسی میزان رعایت مبانی، اصول و مؤلفه های تربیت شهروندی بر اساس
- گلیار، حسین، (۱۳۸۱)، تاثیر آموزش و پرورش در تحقق جامعه مدنی و نظام مردم سالاری دینی، تهران انتشارات پژوهشکده ی تعلیم و تربیت

- لطف آبادی، حسین (۱۳۸۵). آموزش شهروندی ملی و جهانی همراه با تحکیم هویت و نظام ارزشی دانش آموزان. فصلنامه نوآوریهای آموزشی، شماره ۱۷، سال پنجم.
- مهر محمدی، م. (۱۳۹۱). بررسی الزام جبران خسارت نظریه های رقابتی برنامه درسی برای آموزش شهروند دموکراتیک بر اساس روایت شوابی، مجله تحقیق در برنامه درسی، جلد ۹، شماره ۳۴، صص ۱۸-۳۱
- نصرتی هاشمی، ک. و نریمانی، م. (۲۰۱۳). اصول تعلیم و تربیت بر مبنای آموزش ارزشمند شهروندی از دیدگاه اسلام. فصلنامه مهندسی فرهنگی، جلد ۸، شماره ۷۶، صص ۲۴-۴۹
- نصر، ح. (۱۳۸۹). دین و نظام طبیعت، ترجمه محمدحسین فغفوری، تهران: نشر حکمت، چاپ سوم - نریمانی، محمد (۱۳۹۲). اصول آموزشی بر مبنای ارزشی آموزش شهروندی از منظر اسلام. پژوهش های مدیریت، سال هشتم، شماره ۷۶.
- هاشمی، سیدمحمد؛ همتی، مجتبی؛ اسماعیل زاده، حسن (۱۳۸۸). حقوق شهروندی و توسعه شهری مشارکتی، مجله تحقیقات حقوقی
- یاور، احمدی (۲۰۱۳) تدوین اهداف برنامه درسی در مقطع متوسطه با تأکید بر آموزش شهروندی، مجله علوم و تحقیقات، رویکرد جدید در مدیریت آموزشی، جلد ۴، شماره ۱، صص ۱۴۷-

منابع لاتین

- Abowitz, K., & Harnish, J. (2006). Contemporary discourses of citizenship. *Review of educational Research*, 76 (4), 653-690.
- Alzyoud, S.A., & Bani-Hani, K. (2015). Social responsibility in higher education institutions: Application case from the
- . Atakan, S. MG., & Eker, T. (2007). Corporate identity of a socially responsible university: A education sector. *Journal of Business Ethics*, 76(1), 55-68. case from the Turkish higher
- . Butcher, J. (2017). Citizenship, global citizenship and volunteer tourism: A critical analysis. *Tourism Recreation Research* 422), 129-138
- DRAFT. - Torney-purta, J., Lehmann, R. Oswald, H., & Schulz, W. (2003). Citizenship and education in twenty-eight countries: Civic knowledge and engagement at age fourteen, Executive summary, college park, MD: International Education Association, University of Maryland.
- Faulks, K.(2000). *Citizenship*. New York: Routledge. Frey, B. S. (2003). *Flexible citizenship for a global. Society, allopolitics,*